

УДК 378

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

*Слюсар Тетяна Антонівна
м.Черкаси*

Проаналізовано особливості спілкування педагога зі студентами, критерії визначення діалогу, ознаки того, що у викладача є контакт зі студентами у процесі спілкування, а також чотири етапи комунікації, що становлять основу педагогічної взаємодії. Досліджено значення професійного педагогічного спілкування викладача зі студентами.

Ключові слова: професійне педагогічне спілкування, педагог, цілі спілкування, діалог, бесіда, комунікація.

Непрофесійне педагогічне спілкування породжує страх, невпевненість, спричинює зниження працездатності, порушення динаміки мовлення і в результаті появу стереотипних висловлювань у студентів, бо у них зменшується бажання думати і діяти самостійно.

Теоретичні та практичні аспекти професійного педагогічного спілкування розроблені в роботах Мешко Г.М. у праці «Вступ до педагогічної професії», Зязюна І.А. у праці «Педагогічна майстерність», а також у роботах Кузьмінського А.І., Кра-

мущенко Л.В., Кривонос І.Ф. та інших.

Мета статті полягає у дослідженні важливості майстерності педагогічного спілкування для забезпечення через викладача трансляції студентам людської культури, допомагає засвоєнню знань, сприяє становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками, забезпечує формування власної гідності студентів.

Професійне педагогічне спілкування - комунікативна взаємодія педагога зі студентами, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого, психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків.

Аналізувати педагогічне спілкування слід з різних боків, тому що це явище багатогранне. Повноцінне педагогічне спілкування є не лише багатограним, а й поліфункціональним. Воно забезпечує обмін інформацією і співпереживання, пізнання особистості і самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії.

Орієнтація на поліфункціональність спілкування дає змогу педагогу організувати взаємодію на занятті і поза ним як цілісний процес: не обмежуватися плануванням лише інформаційної функції, а створювати умови для обміну ставленнями, переживаннями; допомагати кожному студенту гідно самоутвердитися в колективі, забезпечуючи співробітництво і співтворчість у групі.

Спілкування педагога зі студентами є специфічним, тому, що за статусом вони виступають з різних позицій: педагог організовує взаємодію, а студент сприймає її і включається в неї. Треба допомогти студенту стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей, тобто забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків.

Суб'єкт-суб'єктивний характер педагогічного спілкування - принцип його ефективної організації, що полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній установці, активності педагога та студентів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним.

Залежно від орієнтації, взаємозвернення, а також активності учасників, педагогічне спілкування може розвиватися за двома основними типами: як діалогічне або як монологічне. У монологічному спілкуванні відбувається поляризація за активністю: одні інструктують, наказують, диктують, інші - пасивно сприймають цей вплив; у діалогічному - активні всі, хто бере участь у конструктивному співробітництві.

Викладач нерідко вдається саме до авторитарних вказівок, настанов, пояснень. За цих умов спілкування може бути зведене до одноголосся педагога. Діалог передбачає багатоголосне, поліфонію думок, висловлювань, дій усіх його учасників.

Критеріями визначення діалогу є:

1. Визнання рівності особистісних позицій, відкритість і довіра партнерів. Для того, щоб стимулювати успішне самовиховання студента, педагогові слід давати вихованцеві інформацію про нього, але той повинен сам вчитися давати собі оцінку. Таким чином, йдеться про усунення оціненого судження, а про зміну його авторства. Так забезпечується співробітництво, рівність і активність обох сторін.

2. Домінанта, педагога над співрозмовником і взаємовплив поглядів. Гуманізація педагогічної взаємодії полягає в децентралізації позиції викладача щодо всіх інтересів, які не збігаються з інтересами розвитку студента, а в діалозі - зосередженість на співрозмовникові - така позиція педагога в професійному спілкуванні, коли в центрі уваги викладача є особа співрозмовника, його мета, мотиви, точка зору, рівень підготовки до діяльності.

3. Модальність висловлювання і персоналізація повідомлення.

Персоналізація тексту повідомлення - критерій діалогічного педагогічного спілкування, який передбачає виклад ін-

формації від першої особи, звернення педагога та студентів до особистого досвіду, що пов'язаний з предметом повідомлення.

4. Поліфонія взаємодії і надання викладачем розвиваючої допомоги.

Поліфонія в спілкуванні - критерій діалогічного педагогічного спілкування, який передбачає можливість для кожного учасника комунікацій викладу своєї позиції. В індивідуальній бесіді зі студентом вона реалізується у формі розвиваючої допомоги. Студент сам проживає своє життя, і, якщо ми хочемо йому допомогти, слід залишити йому простір для власних зусиль, для праці його душі, тобто так побудувати взаємодію, щоб допомогти партнерові самому впоратися із своїми проблемами.

5. Двоплановість позицій педагога у спілкуванні.

У процесі професійного педагогічного спілкування педагог веде діалог не лише з партнером, а й з самим собою: активно включаючись у взаємодію, він водночас аналізує ефективність втілення власного задуму [1].

Ознаками того, що у викладача є контакт зі студентами, їхніми батьками в процесі спілкування, є:

1). взаємне особистісне сприйняття викладача і студентів, відкритість у стосунках і відвертість у висловлюваннях

2). згода з головними змістовними положеннями взаємодії. Сприйняття думок педагога і студентів як значущих, розвиток їх у подальшому спілкуванні;

3). єдність оцінних суджень;

4). наявність емоційного резонансу;

5). високий рівень контакту очей у бесіді;

6). збереження інтересу до подальшої взаємодії;

7). узгодженість поз, міміки та інтонації у діалозі.

Звичайна позиція педагога - дорослий, який настроєний на ділову взаємодію. Саме ця позиція проектує у студентів рівноправного партнера, створює атмосферу довіри. Прийоми реалізації цієї позиції можуть бути такі: "Я хочу порадитися з вами", "Давайте обміркуємо, вирішимо", тощо.

Урахування ролівої позиції викладача особливо важливе в організації індивідуальної бесіди. Брак контакту через неузгодженість настанов у взаємодії руйнує атмосферу взаємосприйняття і перекреслює можливість подальшого продуктивного спілкування.

Професійно-педагогічне спілкування викладача зі студентами має такі цілі:

- інформаційна - взаємний обмін науковою і навчальною інформацією;

- ціннісно-орієнтаційна - передавання суспільно-значущих і професійно-важливих норм і цінностей;

- регулятивна - переконання, навіювання та інші засоби впливу для регуляції спільної діяльності;

- соціальна - узгодження спільних дій, отримання зворотного зв'язку про характер стосунків між суб'єктами педагогічної взаємодії;

- спонукальна - мотивація діяльності студента, його психологічна підтримка.

Значення професійно-педагогічного спілкування викладача зі студентами:

1) Педагогічне спілкування є засобом реалізації мети, змісту і прийомів педагогічних впливів, які спрямовані на розвиток особистості студента як майбутнього фахівця.

2) Завдяки педагогічному спілкуванню викладач постає персоналізованим посередником між драмою наукових ідей і студентом.

3) Через експресивний бік педагогічного спілкування викладач «заражає» студентів своїм ставленням до науки, викликає у них живий інтерес до неї. Ось чому майстерність педагогічного спілкування є одним з найголовніших аспектів професіоналізму викладача.

4) Викладач своїм прикладом пропонує студентам культурну норму взаємин і спілкування і тим самим формує в майбутнього фахівця комунікативну компетентність, необхідну для

вирішення завдань професійно-педагогічної діяльності: вміння чути і розуміти іншу людину, висловлювати свої думки і почуття, регулювати емоційну напругу у взаємодії з іншою людиною, діяти відповідно до розуміння події та ін. У цьому виховне значення педагогічного спілкування.

5) Професійно-педагогічне спілкування сприяє передачі громадянських, національних, професійних і моральних цінностей. Воно формує духовний світ студента і презентує модель його майбутньої професійної поведінки, є сферою реалізації викладачем своїх сутнісних сил через процес персоналізації, «транслявання» свого «Я» на особистість студента. Спілкування з викладачем допомагає студентові самоствердитися в нових соціальних ролях «студента» і «майбутнього фахівця». Воно сприяє формуванню соціально-професійного аспекту «Я-концепції», коригує самооцінку та визначає перспективи особистісного зростання студента в навчально-професійній сфері. Завдяки педагогічному спілкуванню у студентів з'являються мотиви професійної самоосвіти й самовиховання [2].

Щоб навчитися професійному спілкуванню, треба чітко уявляти структуру цього процесу, знати, які вміння забезпечують його здійснення, яким чином можна удосконалювати виховний вплив на студентів. За

В.А. Кан-Каліком, є 4 етапи комунікації, що становить структуру педагогічної взаємодії :

1. Моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап).

2. Початковий етап спілкування. Мета його - встановлення емоційного і ділового контакту у педагогічній взаємодії.

3. Керування спілкуванням. Це свідомо і цілеспрямована організація взаємодії з користуванням процесу спілкування відповідно до визначеної мети.

4. Аналіз спілкування. Головне завдання цього етапу - співвідношення мети, засобів, результатів взаємодії, а також моделювання подальшого спілкування. Це етап самокоригу-

вання.

Стосовно кожного етапу педагогові слід дотримуватися певних правил, які оптимізують взаємодію: формування почуття "ми", демонстрація спільності поглядів, що усуває соціальні бар'єри, протиставлення і об'єднує для досягнення спільної мети;

- встановлення особистісного контакту, щоб кожен студент відчував зверненість саме до нього;

- демонстрація, власного ставлення, що виявляється в тому, як ми усміхаємося (відкрито, невимушено чи скептично), з якою інтонацією говоримо (дружно, сухо, тиснучи на учня), як експресивно забарвлені наші рухи (спокійні, стримані чи зневажливі, нервові), яку обрали дистанцію (довіри чи конфронтації);

- показ яскравих цілей спільної діяльності - накреслення спільного "ми" у майбутньому, що демонструє зацікавленість у співрозмовникові, міцність єдності;

- передача педагогом розуміння внутрішнього стану студентів - зчитування настрою співрозмовника, що сигналізує про зацікавленість у взаємодії, взаєморозумінні;

- постійний вияв інтересу до студентів. Це означає - слухати, ставити питання і дорожити їхньою думкою, співпереживати, підкреслювати позитивне, говорити компліменти, тобто робити все, що підтримує студента у його позитивних намірах;

- створювати ситуації успіху, потрібні для сприятливого психологічного тла взаємодії [3].

Реалізувати всі ці правила можливо, якщо викладач правильно обере стиль спілкування зі студентами.

Спілкування викладача у педагогічному процесі повинно здобути активність самого студента (вийти на діалог) і допомогти набути йому позитивного досвіду організації діяльності і стосунків. Спрямованість на студента, його розвиток, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою і делікатність – ось що стає запорукою стилю у педагогічній праці.

Література і джерела

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. - Вища школа, 1997. – 548 с.
2. Педагогіка у запитаннях і відповідях: Навчальний посібник/ А.І.Кузьмінський, В.П.Омеляненко. – Київ, 2006. – 486 с.
3. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії/ Г.М.Мишко – Альма Матер, 2010. – 378 с.

Проанализированы особенности общения педагога со студентами, критерии определения диалога, признака того, что у преподавателя есть контакт со студентами в процессе общения, а также четыре этапа коммуникации, которые составляют основу педагогического взаимодействия. Исследовано значение профессионального педагогического общения преподавателя со студентами.

Ключевые слова: профессиональное педагогическое общение, педагог, цели общения, диалог, беседа, коммуникация.

The specificity of communication of a teacher with students has been analysed, as well as the criteria of dialog determination, of a sign that a teacher has a contact with students in the process of communication, have been defined. The four stages of communication, which make the basis for pedagogical co-operation. The value of professional pedagogical communication of a teacher with students has been considered.

Key words: professional pedagogical communication, teacher, aims of communication, dialog, communicative, purpose of communication.